

Immanuel Kant

Obavijest liječnicima*

Neobična i čudnovata epidemija, koja je kod nas upravo jenjala, u pogledu simptoma i lijekova koji su se koristili za njezino suzbijanje jest, doduše, samo stvar liječnikâ, ali njezino širenje i selidba kroz velike zemlje ipak pobuđuje čuđenje i nuka na istraživanje onoga tko ovu osobitu pojavu promatra tek s gledišta fizičkoga geografa. U tom pogledu ne bi se trebalo smatrati miješanjem u tuđe poslove ako od liječnika koji su širih nazora očekujem da ispituju tijek ove bolesti koja se, čini se, ne širi zahvaljujući kvaliteti zraka, nego zahvaljujući pukoj zarazi. Zajednica u koju se Europa, brodovima i karavanima, udružila sa svim dijelovima svijeta proširila je mnoge bolesti diljem svijeta, kao što se s velikom vjerojatnošću vjeruje da je ruska kopnena trgovina s Kinom prenijela nekoliko vrsta štetnih insekata s najudaljenijeg istoka u njihovu zemlju te da će se one s vremenom moći dalje širiti. Naša je epidemija, prema javnim izvješćima, započela u Peterburgu¹, odakle je postupno napredovala prema obali Baltičkoga mora, ne preskačući mjesta koja su joj se nalazila na putu, sve dok nije došla do nas² te nastavila dalje prema Zapadnoj Pruskoj³ i Danzigu⁴, gotovo kao

* Članak Immanuela Kanta „Nachricht an Ärzte“ izvorno je objavljen 18. travnja 1782. godine u *Königsbergsche Gelehrte und Politische Zeitungen*, a ovdje ga prevodimo prema: Immanuel Kant, „Nachricht an Ärzte“, u: *Kant's gesammelte Schriften*, sv. VIII: *Abhandlungen nach 1781*, Berlin, Leipzig: Walter de Gruyter & Co., 1923., str. 6. – **S njemačkoga preveo i komentarima popratio Hrvoje Jurić.**

Ovaj je prijevod prvi put objavljen u: Buterin, Toni; Eterović, Igor; Guć, Josip (ur.), *26th Rijeka Days of Bioethics – The Contribution of Immanuel Kant in the Historical Development and Identity of (Bio)Medical Sciences*, Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2024., str. 54–55.

¹ Nekoć Petrograd u Ruskom Carstvu i Lenjingrad u Sovjetskom Savezu, a danas Sankt Peterburg u Rusiji, tj. Ruskoj Federaciji.

² Kant misli na Königsberg u Kraljevini Pruskoj, današnji Kalinjingrad u Rusiji, tj. Ruskoj Federaciji.

³ Područje koje je danas na teritoriju Poljske, tj. Republike Poljske.

⁴ Nekoć Danzig u Kraljevini Pruskoj i u kasnijim njemačkim državnim tvorevinama, a danas Gdanjsk u Poljskoj, tj. Republici Poljskoj.

prema Russellovu⁵ opisu kuge u Alepu⁶, premda se ova epidemija, s obzirom na svoju štetnost, uopće ne može mjeriti s onom strašnom pošlašću. Izvještaji iz Peterburga upoznali su nas s njom pod imenom gripe⁷ i čini se da je to ista ona bolest koja je 1775. godine zavladała u Londonu, a koju su tadašnji izvještaji odande također nazivali gripom. No, kako bi stručnjaci mogli usporediti te dvije epidemije, prilažem ovome prijevod obavijesti poznatoga (sada preminuloga) dr. Fothergilla⁸, s kojom me je upoznao jedan moj prijatelj.

Kratki prikaz nedavne epidemijske bolesti koja se pojavila u Londonu⁹

Početak prošlog mjeseca u mnogim mi je obiteljima spomenuto da je većina sluga bolesna, da su imali prehlade, kašalj, grlobolju i razne druge tegobe.

U roku od tjedan dana te su pritužbe postale češće; nekoliko je sluga izbjeglo bolest, osobito muškarci koji su uglavnom bili na putu; mnogi drugoga spola, kao i ljudi višega statusa, bili su napadnuti, a pritom ni djeca nisu bila posve izuzeta.

Bolest, kojom se dotad nitko nije bavio ili je se liječilo uobičajenim domaćim lijekovima namijenjenima za prehlade, počela je izazivati pozornost struke i, tijekom skoro tri tjedna, gotovo ju je u cijelosti zaokupljala.

Većina onih koje sam vidio bili su zahvaćeni (često tako iznenadno da su bili podložni napadima) valovima ili naletima bola u glavi, grloboljom i bolom u cijelom tijelu s osjećajem hladnoće, posebno u ekstremitetima. Ubrzo je uslijedio kašalj, curenje iz nosa, suzenje očiju, naleti mučnine, učestala potreba za mokrenjem, a neke je uhvatio i proljev.

Uskoro bi došle više ili manje grozničave vrućice, uznemirenost, bol u predjelu grudi i ošita te u udovima, ali različite jakosti. Mnogi su s ovim simptomima mogli nastaviti obavljati svoje uobičajene poslove, drugi su se morali povući u izolaciju, a nemali broj i u svoje postelje.

⁵ Alexander Russell (ca. 1715. – 1768.), škotski liječnik i istraživač prirode. Ovdje je riječ o njegovoj knjizi *The Natural History of Aleppo*, objavljenoj 1756. godine.

⁶ Grad koji je u 18. stoljeću bio unutar Osmanskoga Carstva, a danas je u Siriji, tj. Arapskoj Republici Siriji.

⁷ Njem. *Influenza*.

⁸ John Fothergill (1712. – 1780.), engleski liječnik.

⁹ Premda Kant uz svoju „Obavijest liječnicima“ objavljuje (vjerojatno vlastiti) prijevod članka Johna Fothergilla na njemački jezik, ovdje taj Fothergillov tekst prevodimo prema engleskome originalu: John Fothergill, „A Sketch of the Late Epidemic Disease, as it appeared in London“, *The Gentleman's Magazine*, god. 46, veljača 1776., str. 65–66. – **S engleskoga preveo Hrvoje Jurić.**

Ovaj je prijevod prvi put objavljen u: Buterin, Toni; Eterović, Igor; Guć, Josip (ur.), *26th Rijeka Days of Bioethics – The Contribution of Immanuel Kant in the Historical Development and Identity of (Bio)Medical Sciences*, Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2024., str. 55–58.

Jezik je uvijek bio vlažan, koža je rijetko bila izrazito vruća ili suha, puls je često bio sasvim ubrzan i jači nego što bi se očekivalo od takve temperature kože.

Nekolicinu je uhvatio proljev: stolice su uvijek bile crne ili tamnožute boje, a takve su većinom bile i one izazvane laksativima.

Za nekoliko dana sve bi tegobe nestale, osim kašlja; on je trajao najduže od svih simptoma i, u prvom dijelu noći, bio je izuzetno problematičan i neugodan, a prema jutru bi uglavnom došlo do znojenja i blažeg iskašljavanja.

Oni koji su isprva imali vrlo obilne izljeve iz nosa i ždrijela, ili su imali obilno i spontano ispuštanje crne žučne stolice, ili su proizvodili velike količine vrlo tamnog urina, ili su se pretjerano znojili sami od sebe noć ili dvije nakon napadaja, najbrže bi se oporavili.

U mnogim slučajevima bilo je nužno uzeti malo krvi, a to su nužnim činili stanje pulsa i žestina kašlja. Krv je bila gotovo istovjetne veličine, poput plosnatog kolača od žutoga loja, koji je plutao u tamnožutom serumu. Bilo je vrlo malo slučajeva u kojima je nakupina koja je nastala formirala izgled čašice, što se pojavljuje kod većine pravih upalnih poremećaja.

Toplinom, otapalima, rashlađujućim tekućinama, blagim dijaforeticima, slabijim i višekratno korištenim laksativima bolest je kod onih osoba koje su inače zdrave uglavnom ubrzo popuštala. Ponekad je bilo nužno ponoviti krvarenje; ponekad je puštanje krvi postajalo neophodno i bilo je korisno u ublažavanju kašlja koji je bio posljednji od svih simptoma koji su nestajali; nakon nužnoga povlačenja, anodini su većinom imali vrlo blagotvorno djelovanje.

U mnogim slučajevima bolest je, kako je opadala, poprimala tip intermitentne bolesti; međutim, kora kininovca općenito nije uspijevala to izliječiti. Simptomi se, kao što se često događa kod žučnih poremećaja, ponekad pogoršavaju uporabom ovog lijeka. Najčešće bi ih učinkovito uklanjalo nekoliko doza nekog blagog katarzika.

Mnogi koji se nisu brinuli o sebi te su otputovali negdje s tom bolešću često su dobivali dodatne prehlade i time izazivali groznicu najopasnije vrste; nekoliko ih je umrlo u rastrojstvu.

Slično tome, stare astmatične osobe većinom su mnogo patile; postupno se pojavljivala peripneumonična groznica koja je često završavala smrću, a kod onih koji su se oporavili ozdravljenje je teklo sporo, a liječenje je bilo teško.

I doista se pokazalo da je bilo vrlo malo osoba koje su u cijelosti izbjegle učinke ove morbidne konstitucije, jer se činilo da ona pogoršava svaku postojeću bolest.

Ona se pokazala kobnom i u slučajevima neke vrlo mlade djece koja su bila izložena snažnom kašljanju ili proljevima.

No, vjerojatno je teško pronaći primjer bilo koje epidemijske bolesti u ovom gradu, gdje je toliko ljudi bilo zahvaćeno, i to u tako kratkom vremenu i s tako malom usporednom smrtnošću.

Iako su pokušaji da se utvrde uzroci epidemija većinom više varljivi negoli supstancijalni, možda ne bi bilo neprikladno spomenuti nekoliko činjenica koje su privukle moju pozornost, a neki su drugi možda uočili više onoga što bi bilo vrijedno bilježenja.

Tijekom najvećeg dijela ljeta, u onom dijelu zemlje u kojem sam tada bio (Cheshire), zrak je bio najujednačenije temperature koju sam ikada doživio. U razdoblju od dva mjeseca živa u termometru jednom se popela na 68°, a jednom je pala na 56°, ali tijekom ukupno šest tjedana neprekidno je bila između 60° i 66°, i danju i noću.¹⁰

Barometar nije oscilirao mnogo više. Vrijeme je u tom razdoblju bilo vrlo promjenjivo, prilično je nagingjalo vlažnome i premda je tijekom šest tjedana kišilo manje-više skoro svakog drugog dana, u cjelini nije pala neobična količina kiše; kako bi pala, tlo bi je upilo, što bi zemlju učinilo vrlo mekom i blatnom, ali su potoci rijetko kad nabujali ili uzrokovali poplave.

Tijekom tog vremena konji i psi bili su jako pogođeni, posebno oni o kojima se dobro skrbrilo. Konji su jako kašljali, imali su povišenu temperaturu, odbijali su jesti i dugo su se oporavljali. Koliko sam čuo, nije ih mnogo umrlo, ali umrlo je nekoliko pasa.

Stručnjacima u ovom gradu iznosim ovaj kratak prikaz nedavne epidemije s dužnim poštovanjem i sa zahtjevom da, ako njihova zapažanja ne korespondiraju s ovim izvještajem, izvole priopćiti svoje primjedbe dok je sjećanje na činjenice još uvijek svježje, kako bi se što točniji opis ove bolesti prenio našim nasljednicima.

Ako oni liječnici u zemlji u čije bi ruke mogao doći ovaj esej budu toliko ljubazni da spomenu vrijeme kada se ova epidemija pojavila u njihovoj okolini i ono po čemu se ona razlikovala od prethodnoga kratkog prikaza, bilo u simptomima ili metodi liječenja, oni će jednako tako pridonijeti istoj dobroj svrsi. Objedinjena zapažanja velikog broja stručnjaka moraju uvelike premašiti iznimne napore bilo kojeg pojedinca, koliko god on bio sklon promicati korisnost svoje struke.

London, 6. prosinca 1775.

preveo: Hrvoje Jurić

¹⁰ Fothergill navodi temperaturu u stupnjevima Fahrenheita, tako da bi – s obzirom na stupnjeve Celzija – ova rečenica glasila: „U razdoblju od dva mjeseca živa u termometru jednom se popela na 20°, a jednom je pala na 13,3°, ali tijekom ukupno šest tjedana neprekidno je bila između 15,5° i 18,8°, i danju i noću.“